

СОЦІАЛЬНА ІДЕАЛИ ЯК КОМПОНЕНТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОГО СУСПІЛЬСТВА: СОЦІАЛЬНО- ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Наумов Д.І.

Швед В.В.

Михайлик Ф.В.

DOI:<https://doi.org/10.58521/978-966-924-898-5-2021-224-139-156>

В умовах транзитивного суспільства проблематика формування та практичної реалізації молодіжної політики, в рамках західного соціогуманітарного дискурсу що розуміється як напрям діяльності держави і громадянського суспільства щодо створення умов для особового розвитку молодих людей, формування їх громадянської культури, підвищення рівня соціальної інтеграції і солідарності молодіжного співтовариства в цілому в сучасному мультикультурному товаристві, актуалізує цілий ряд теоретичних і прикладних проблем.

У філософському аспекті виникає питання щодо релевантності соціальних ідеалів, що конституують нормативно-ціннісну основу молодіжної політики розвинених країн світу в якості еталонів соціальної поведінки, регуляторів цивільної активності і орієнтирів політичної участі молоді, реальним інституціональним і соціокультурним умовам транзитивного товариства. У суспільній свідомості соціальні ідеали є необхідним елементом, що формує цілісне уявлення про соціальну реальність і формуючим завершену картину світу соціального суб'єкта. Проблема полягає в тому, що базові ідеали молодіжної політики конституційовані на основі таких термінальних цінностей, як автономія і цивільна активність особи, соціальні інновації, демократичні цінності та практики. Так, цінності є основою соціальних ідеалів, оскільки цінності

«суть не що інше, як уявлення про бажаний тип соціальної системи, які регулюють процеси прийняття суб'єктами дії певних зобов'язань» [109]. Проте соціокультурний контекст транзитивного товариства орієнтований на цінності інструментального характеру (соціальний успіх, соціальний престиж, матеріальне благополуччя і так далі), які істотно звужують параметри громадянської активності молоді.

У політологічному аспекті актуалізується проблема імплементації соціальних ідеалів, які за своєю природою виступають ідеологічними конструктами, що виникли в певному історичному та культурному контекстах (в першу чергу, в межах західної цивілізації), тому експліціюють певний спосіб мислення і оцінювання соціальної дійсності, в інституціональний механізм реалізації молодіжної політики. Так, в історико-культурному аспекті соціальний ідеал, як феномен, є продуктом розвитку раціоналістичної західноєвропейської філософської традиції, об'єктом рефлексії якої є історичний шлях і інституціональні форми західної цивілізації. Цей механізм в умовах транзитивного суспільства інструментально орієнтований не стільки на активізацію участі молоді у громадянському житті і генеруванні ними демократичних практик, скільки на формування лояльності існуючому політичному режиму і соціально-економічному устрою.

В управлінському аспекті виникає проблема безконфліктної інтеграції соціальних ідеалів в нормативний зміст соціальних технологій, що забезпечують передбачуваність і контроль параметрів управлінської дії у сфері молодіжної політики, примусову корекцію ролевих моделей поведінки. Оскільки, в сучасному суспільстві, такі ідеали виступають як особові проєкції людської екзистенції, що забезпечують формування життєздатного індивідуального стилю життя молоді людини. При цьому варто враховувати той факт, що «в ідеалі

відтворюваний практичний зв'язок між реальними умовами життєдіяльності людини і її потребами в гармонізації громадських стосунків, створенні гідних умов для щасливого буття» [70]. Відповідно, орієнтація ідеалу на абсолютизацію належного в життєдіяльності індивіда, групи і суспільства, на гармонізацію усього комплексу соціальних стосунків об'єктивно створює складнощі з формалізацією системи оцінювання соціальних технологій, що конструюються на такій специфічній аксіологічній основі.

В рамках даної проблематики дослідницький інтерес представляють деякі наукові роботи, присвячені доволі різній тематиці.

По-перше, це наукові роботи, присвячені різним аспектам організації і практичній реалізації молодіжної політики (в першу чергу, в європейських країнах), що дозволяють отримати комплексне уявлення щодо підходів до виявлення, ідентифікації, оцінки і корекції різних молодіжних проблем [108; 40; 180; 59; 72]. В цих роботах розглядаються наступні питання: теорія та історія молодіжної політики; нормативно-правове забезпечення молодіжної політики; фінансовий, організаційний і науково-методичний супровід проектів у сфері молодіжної політики; механізм реалізації молодіжної політики на національному і наднаціональному рівнях; розвиток лідерського потенціалу суб'єктів молодіжної політики і громадської активності молоді; підходи до поглиблення участі молоді у вирішенні глобальних проблем сучасності на різних рівнях влади; питання соціальної ексклюзії різних категорій молоді і підходи до її профілактики.

По-друге, це роботи з тематики транзитивного суспільства, в яких воно розуміється як суспільство, що перебуває процесі активної трансформації усіх сфер іта інституціональної інфраструктури соціального життя [132; 138; 140]. При цьому сам концепт «транзитивне суспільство» розглядається як суспільство,

що займає деяке проміжне положення в соціальному просторі між двома різними функціонуючими станами соціуму, що знаходяться у стані суворого темпорального передування [113]. У цих роботах переважно розглядаються наступні питання: соціокультурна і інституціональна специфіка соцієтальних трансформацій; радикальна зміна цінностей і норм громадського життя, життєвого світу людини в умовах соцієтального переходу; об'єктивні і суб'єктивні чинники динаміки транзитивного суспільства; соціокультурна трансформація етносоціальних об'єднань в умовах розвитку глобалізації і мультикультурного суспільства; комунікативна складова трансформаційних процесів.

По-третє, роботи щодо проблематики трансформації природи соціальних ідеалів і процесу їх конструювання в сучасному суспільстві, об'єктивуючи їх значення в якості гносеологічного інструменту, що забезпечує формування особово-значимого відношення до соціуму суб'єкта соціальної дії і виявляється у поведінкових моделях, що відповідають йому та індивідуальному стилі життя [70; 129; 58]. Слід підкреслити, що за рамками аналізу залишаються філософські роботи як із загальної проблеми ідеального, так і проблеми ідеалу зокрема. В історії філософії цій тематиці, від античності до сучасності, присвячена величезна кількість праць, в яких означена проблематика розглядається у онтологічному, гносеологічному, аксіологічному, політико-філософському та інших аспектах.

У сучасному світі молодіжна політика є невід'ємним компонентом соціальної політики держави, що обумовлено необхідністю забезпечення національної конкурентоспроможності, розвитку людського капіталу суспільства та досягнення консенсусу між поколіннями в контексті визначення довготривалих пріоритетів громадського розвитку. Саме тому, молодіжна політика, об'єктом якої є молодь,

яка розглядається як найважливіший соціальний ресурс і чинник динамічного розвитку країни у сьогоднішній та у майбутньому, перетворилася на найважливіший напрям діяльності органів державного управління і самоврядування, структур громадянського суспільства і бізнесу. Так, для сучасної молодіжної політики країн ЄС характерне загальне уявлення про цільові вектори в даній сфері, згідно з якими основною політичною метою є формування загальних для усіх молодих людей цінностей і поглядів. «В першу чергу, це відноситься до ідеї єдиної Європи, побудованої на демократичних засадах. Сьогодні ЄС докладаються значні зусилля із нівелювання ментальних відмінностей в молодіжному середовищі, світоглядній уніфікації. Європейська молодь повинна сприймати себе як єдине ціле. При цьому базовим концептом виступає ідея єдності в різноманітті, яка знаходить своє інституціональне втілення в процесі відкритої координації молодіжної політики» [41].

Проте конструювання і реалізація молодіжної політики у пострадянському просторі здійснюється в рамках транзитивного суспільства, що виступає продуктом глобалізації.

Розвиток людства в умовах глибоко інтегрованого і взаємопов'язаного світу, елімінуючого будь-небудь серйозні географічні, політичні, економічні й інші бар'єри щодо процесів і тенденцій різної природи і характеру, є фактом, на який вимушені зважати усі суб'єкти міжнародних відносин. а в першу чергу, національні держави. Для такого глобального світопорядку, на що свого часу звернув увагу Г. Алмонд, головною тенденцією культурного розвитку, що змінила світові і громадські цінності, є модернізація [17]. При цьому епіфеноменами модернізації виступає цілий ряд соціокультурних процесів, що стосуються усіх держав, незалежно від їх рівня економічного розвитку і яка їх етнокультурна специфіка.

По-перше, маркетизація, під якою розуміється збільшене схвалення громадськістю і молоддю особливо вільних ринків і приватнопідприємницької ініціативи. Історично, маркетизація стала закономірним результатом фіаско, яке спіткало командно-адміністративну економічну систему, що виразилось в «провалах» у технологічній, соціально-економічній, фінансовій сферах і привело країни колишнього соціалістичного табору наприкінці ХХ століття до якнайглибшої кризи, а потім і відходу з історичної сцени.

По-друге, відродження феномену етничності, яка виступає компенсаторним механізмом, що дозволяє мінімізувати для спільноти і для індивіда неминучі соціально-економічні і соціокультурні витрати модернізаційних процесів. Слід підкреслити, що в умовах розвитку мультикультурного суспільства етничність не лише не втратила своїх позицій, але й у сфері приватного життя наростила свій вплив у окремих категорій населення (в першу чергу, мігрантів).

По-третє, демократизація, яка в найзагальнішому сенсі означає процес політичних і соціальних змін, що ґрунтуються на засадах справжнього народовладдя і гуманізму та спрямовані на встановлення демократичного ладу в політичній сфері. Для молоді визнання пріоритету прав людини, орієнтація на вкорінення демократичних принципів в усіх сферах соціального життя, особиста участь у досягненні рівності усіх людей, незалежно від етнокультурних і політичних відмінностей, є фактом особистої біографії і компонентом громадянської ідентичності.

Політико-інституціональні трансформації в глобалізаційному контексті відбуваються на тлі фундаментальних змін аксіологічної сфери людства. Соціокультурним вираженням цього став феномен «тихої революції», суть якої полягає в підвищенні значущості

постматеріальних цінностей як регулятивів соціальної поведінки індивідів, в першу чергу, у розвинених демократіях.

На пострадянському просторі саме молодь є тією соціально-демографічною групою, яка в соціокультурному аспекті найбільш сприйнятлива до цього феномену. Проте, як відмічають Р. Інглхарт та К. Вельцель, «породжені переходом до постіндустріального суспільства зрушення від цінностей виживання до цінностей самовираження обернулося емансипацією від влади і авторитетів» [60]. Ця обставина означає, що для забезпечення демократичних перспектив розвитку транзитивного соціуму процес модернізації його соціальних інститутів і практик не може розглядатися у відриві від культурних імперативів, що конституують рамки для найважливішої в пострадянському контексті підсистеми соціуму – політичної, владних стосунків в соціальному просторі, що впливають на конфігурацію, актуалізують певну соціальну цінність, стереотип, установка, модель поведінка індивід.

Цей аспект, в свою чергу, обумовлює звернення до проблематики соціоінженерного підходу до модернізаційних процесів, суб'єктами якого виступають ті соціальні актори, для яких глибше вкорінення демократичних засад в соціальній сфері зкорельовано з перспективою їх реального існування як повноправних учасників комунікації. Тобто, йдеться не лише про структури політичної сфери або громадянського суспільства, але і про громадянина як активного суб'єкта усього комплексу соціальних стосунків. Відповідно, цей момент обмежує можливості інструменталізації молодіжної політики і спроби її перетворення тільки в засіб адміністрування.

У процесному аспекті реалізація соціоінженерного підходу до трансформаційних процесів припускає виявлення їх аксіологічного вектору, що означає процес конструювання і генерування соціальних ідеалів у рамках ідеологічного дискурсу.

При цьому слід нагадати, що інтенсивність і швидкість зміни технологічного і ціннісного простору культури породили соціальну «хворобу» століття – футурошок (за визначенням А. Тоффлера), який проблематизував досягнення кращого майбутнього як індивідуально, так і колективно.

У транзитивному суспільстві сама артикуляція категорії «ідеал» як у публічному, так і у науковому дискурсах породжує особливий спектр почуттів: від байдужості до іронії, від недовіри до неприйняття і подальшого заперечення. Історично свій внесок в дискредитацію ідеалів у формі витонченого і рафінованого скептицизму внесли постмодерністські філософи, які заперечують саму можливість обґрунтування і реалізації проєктів раціонального облаштування світу. Але при цьому виникає амбівалентна ситуація, за якої спонтанна або свідома відмова від перспективних соціальних ідеалів і проєктів породжує «порожнечу безцільності», за якою слідує «туга по ідеалу». І не випадково інтелектуальна і політична еліта людства знову і знову ставить питання щодо сценаріїв майбутнього розвитку, його ціннісних орієнтирів, соціальних проєктів модернізації, які повинні не лише зберегти людство, але і забезпечити його стійкість і процвітання. Тому імпліцитним завданням цієї роботи є «реабілітація» соціальних ідеалів через обґрунтування їх ролі в конструюванні молодіжної політики.

Передусім звернемо увагу на наукове розуміння сутнісних рис ідеалу, що базується на концепціях ідеального у філософії, які стверджують, що ідеалконструювання закладене в самій природі людської ментальності (що нині репрезентується не стільки через позитивне, скільки через негативне твердження). На перший погляд ідеал розглядається як образ дійсності, система символів, ідеальна конструкція, існуюча у свідомості індивідуального або колективного суб'єкта. Але таке визначення ідеалу вимагає подальшого змістовного розширення, що стає

можливим завдяки гносеологічному, аксіологічному, практиологічному і соціологічному аспектам аналізу цього феномену.

Під «ідеалом» в гносеологічному сенсі розуміється об'єкт, «що ідеалізується», тобто деяке граничне розуміння, що формується в результаті ідеалізації реального або уявного об'єкту. Особливістю такої ідеалізації є те, що в ній явище співпадає з власною суттю (чого в реальності бути не може). Більше того, суть ідеалу виражається за допомогою складних теоретичних конструктів, побудова яких вимагає не менш складних уможлиблювальних міркувань, які пропонуються в авторській інтерпретації. Відповідно, предметизація ідеалу утруднена, оскільки він завжди пов'язаний з суб'єктивністю, невизначеністю, мінливістю. У цьому ракурсі виявляється проблема істинності або хибності ідеалів. Проте, якщо актуалізувати соціокультурну специфіку молоді, ця проблема не визначає процес побудови картини світу у представників цієї групи, для яких критеріями істинності або хибності переважно виступають соціально-психологічні і етичні аргументи, а не гносеологічні або епістемологічні.

Порівняння понять «ідеал» і «істина» свідчить про те, що якщо істина є відповідністю знання об'єкту, яким він існує сам по собі, незалежно від людини, то ідеал - ця відповідність знання суб'єктові, оскільки він представляє світ таким, яким він має бути згідно з людським бажанням. Це означає, що ідеал, пропонуючи картину подумки перетвореного світу, опиняється в деякому роді «спотворенням» істини, її деформацією. Очевидно, що співвідношення істини і ідеалу знаходиться в площині взаємододатковості знання і цінності. З одного боку, не можна побудувати картину належного, якщо немає картини суцього, і не можна втілити картину належного в реальність, якщо невідома поведінка цієї реальності. З іншого боку, значення ідеалу кінець

кінцем полягає в тому, що діяльність, що направляється ним, наповнюється глибоким сенсом, оскільки ідеал надає їй людиномірності, виходячи з надії людей на «кращу долю» і доводячи саму ідею кращого життя до життя досконалого, а тому належною. Тому аксіологічний і нормативний зміст молодіжної політики імпліцитно спотворює соціальну реальність у бік переважання належного над сущим.

Таким чином, аксіологічно ідеал постає не лише як образ дійсності (один з множини інших), але як найбільш загальне, універсальне і абсолютне уявлення про благий та належний. Це уявлення, в свою чергу, обумовлює образ досконалих стосунків між людьми і уявлення про такий соціальний устрій, в якому досягається гармонія між основними життєвими потребами людей і організацією суспільства, яке створює необхідні засоби для їх задоволення. Але, оскільки насправді такі бездоганні стосунки відсутні, остільки соціальний ідеал, як відчужений від реальності її досконалий образ, містить в собі два полюси, які знаходяться в протистоянні і єдності: негативний (критика сущого) і позитивний (утвердження належного). Останнє базується на атрибутивних ідеях і цінностях, що розкривають зміст ідеалу (справедливість, свобода, рівність, братерство тощо). На основі цінностей формулюються певні нормативи діяльності, тобто рекомендації відносно того, що треба робити, щоб втілити ідеал в дійсність. Ці норми відбивають як утилітарні, так і духовні компоненти ідеалу. Роль перших відіграють економічні і політичні ідеали, роль других - етичні, естетичні, наукові, світоглядні. Зрозуміло, що для успішної модернізації соціуму у бажаному напрямі потрібне узгодження утилітарною і духовною компонент, причому, без жертвності одного іншому.

Таким чином, завдяки об'єктивуванню соціальних ідеалів в загальнозначущих цінностях і нормативах, вони з факту свідомості перетворюються на факт культури, а у випадку молоді

– в компоненти субкультури або контркультури. Їх роль як культурних цінностей полягає в тому, щоб вказувати стратегічний напрям руху людини і соціуму до бажаного стану, а кульмінаційно – виконувати роль «архіцелі» людської діяльності.

Практиологічний аспект аналізу соціального ідеалу як сенсотворної структури свідомості (індивідуального і суспільного, масового і елітарного) і як цінності культури концентрує увагу на його ролі в життєдіяльності суспільства як своєрідного «перпетуум-мобіле» трансформаційного процесу. Перетворення і вдосконалення людиною навколишньої дійсності і самої себе здійснюється тому, що вона в певний момент часу вже не може змиритися з їх станом, який не повною мірою може задовольнити його зростаючі запити. Виникає потреба в зміні, поліпшенні того, що є в дійсності. В результаті зміст ідеалу детермінує найважливіші елементи діяльності, спрямованої на його досягнення.

По-перше, наявність ідеалу детермінує цільову діяльність і потенціює відповідну їй цілераціональну практичну діяльність. Як правило, мета діяльності є дещо спрощеним, прагматизованим варіантом ідеалу, цілком реальним в плані досягнення за допомогою практичної діяльності. По-друге, термінальні цінності спонукають людину до активності, спрямованої на пошук відповідних інструментальних цінностей і створення умов для ефективної діяльності індивіда. По-третє, найважливішим засобом і умовою реалізації ідеалу виступає соціальний актор – фізичні і духовні сили самої людини як члена соціуму. Спрямованість діяльності людини визначається цілями, цінностями і ідеалами, що мають для неї загалом або в конкретний період життя найважливіше мотивуюче значення. При цьому не слід плутати два різні питання: по-перше, наявність нормативів діяльності у свідомості носія ідеалу, і, по-друге, міра їх усвідомленості цим носієм, яка обумовлена особистими

якостями і здібностями індивіда, культурною специфікою і історичним контекстом.

Проте, вище розглянуті аспекти соціальних ідеалів мають бути доповнені соціологічним аналізом, який припускає формулювання чітких відмінностей між бажаним і можливим. Чим сильніше прагнення досягти ідеалу, тим реалістичнішим має бути мислення державних і політичних діячів, тим більше уваги повинна приділятися вивченню практики економічних і соціальних стосунків, дійсним можливостям суспільства, реальному стану масової свідомості соціальних груп і мотивам їх поведінки. Ідеал, що хоча й втілює в собі вище благо, повинен бути реально досяжним, оскільки інакше він буде відторгнутий масовою свідомістю, сприйнятий як прояв утопізму. Важливо, що проголошений ідеал має бути дійсно суспільним, тобто існувати не лише в наукових працях і гаслах, але і займати чільне місце у свідомості людей, але без крайнощів.

Річ в тім, що орієнтація тільки на ідеал, своєрідний особовий ідеалізм, бачення сьогодення крізь призму майбутнього, нерідко веде до того, що дійсний розвиток стосунків підлаштовується під заданий зразок, оскільки виникає прагнення цей ідеал наблизити, частенько ігноруючи реальні протиріччя і небажані наслідки дій, що вчиняються. Інша крайність – відмова або недооцінка ідеалу, бачення тільки миттєвих інтересів, «схоплення» інтересів нині функціонуючих інститутів, установ, соціальних груп без аналізу і оцінки перспектив їх розвитку. І та, і інша крайнощі ведуть до одного і того ж результату - волонтаризму і суб'єктивізму. Це зіткнення ідеалу з дійсністю розкриває важливу особливість буття людини: людина не може жити без ідеалу, мети, критичного відношення до сьогодення. Але людина не може жити одними ідеалами. Її справи і вчинки спричиняються реальними інтересами, і вона

повинена постійно погоджувати свої дії з наявними ресурсами втілення ідеалу в життя.

Результати діяльності щодо реалізації ідеалу не завжди співпадають з очікуваним і не завжди задовольняють людей з багатьох причин. Але це не означає, що ідеалформуюча діяльність людини безглузда, оскільки розчарування, незадоволення теж в свою чергу можуть підтримувати віру в ідеал, надаючи людині енергії для нових дій і зрушень. Підводячи попередній підсумок, відзначимо, що проведений аналіз дозволяє співвіднести роль соціальних ідеалів в трансформаційних процесах з тим набором соціальних функцій, які вони виконують. Їх призначення полягає в тому, щоб порівнювати і оцінювати, орієнтувати і програмувати, мотивувати і організовувати, розвивати і удосконалювати. В даному випадку це можна проілюструвати на основі цілеформування в європейській молодіжній політиці, основною метою якої «є створення для молодих людей відповідних умов існування, у тому числі і забезпечення права на освіту і участь в політичному, культурному і громадському житті нарівні з іншими соціальними групами. Завдяки молодіжній політиці, що ефективно проводиться, молоді люди мають шанс стати повноправними громадянами, які грають активну роль в суспільстві і формуванні ринку праці» [108]. У даному випадку статус повноправного і активного громадянина імпліцитно є тим соціальним ідеалом, який визначає належне в системі цілей європейської молодіжної політики. Проте він носить абстрактний і слабо операціоналізований характер, що створює проблеми в плані його коректної верифікації.

Особливу роль в транзитивних суспільствах покликани виконувати політичні ідеали як найважливіший різновид загальносоціальних ідеалів, тим більше що одним з чинників модернізаційних процесів виступає демократизація товариства (і

як мета, і як засіб). Аналогічно визначимо політичні ідеали як досконалий зразок політичної дійсності і як вищу мету діяльності політичних суб'єктів. Найважливіше значення у формуванні ідеалів загалом і політичних зокрема належить ідеології, під якою розуміється феномен духовного життя соціуму (незалежно від її конкретної історично актуалізованої версії у вигляді визначеної теоретично систематизованої форми), що відбиває фундаментальні соціальні інтереси і потреби суспільства. Вона визначає параметри і основний вектор соціально-економічного і політичного розвитку суспільства. Політична ідеологія є історично впорядкованою системою артикульованих ідей і цінностей, які формують більш менш цілісне уявлення про певний політичний устрій, що легітимізує існуючий політичний порядок, способи і норми врегулювання політичних стосунків. Вона ж виступає як універсальний інструмент соціально-політичної консолідації суспільства, що штучно ініціюється. При цьому зовсім не очевидний раціональний характер ідеологічного дискурсу, бо, як відмічає К. Манхейм, в «слові «ідеологія» імпліцитно міститься розуміння того, що в певних ситуаціях колективно несвідоме певних груп приховує дійсний стан суспільства, як від себе, так і від інших і тим самим стабілізує його» [90].

Значення політичних ідеалів в структурі ідеологічного дискурсу, висунених, обґрунтовуваних і декларованих політичними акторами в процесі боротьби за владу або її здійснення, функціонально визначається наступними основними моментами.

По-перше, політичні ідеали визначають гіпотетично кінцеву мету політичного розвитку соціуму, нечітко артикульовану химерну суміш, з реалістичних моделей соціального розвитку і утопічних очікувань та спрямувань носіїв цієї ідеології. При цьому політичний ідеал необов'язково має бути

реально досяжним на практиці, більше того, висока вірогідність його практичного втілення в соціально-політичному житті суспільства фактично означає закономірну, з часом, девальвацію ідеалу в суспільній свідомості. Незважаючи на іманентний утопізм, політичні ідеали здатні грати роль еталонів для оцінки соціально-політичної дійсності з позицій належного у рамках актуалізованого політичного вибору.

По-друге, в соціально-психологічному плані, політичні ідеали, втілюючи відображення тенденцій реального громадського розвитку, виступають активною силою, організуючою і об'єднуючою людей на рішення історично назрілих завдань. Політичні ідеали не просто маніфестують образ бажаного або належного громадського устрою, винесений за межі існуючої реальності, з якими вона повинна узгоджуватися, вони виступають як сама дійсність, що розглядається в її динаміці з урахуванням перспектив її розвитку. Така характеристична особливість політичних ідеалів релевантна соціокультурним особливостям молоді, яка націлена більшою мірою в ідеальне майбутнє, чим в реальне сьогодення.

По-третє, оскільки ідеологія є специфічно систематизованим способом соціально-групового мислення, оскільки політичні ідеали (як її аксіологічний базис) об'єктивно виступають найважливішими маркерами самоідентифікації. Вони дозволяють вибудовувати ефективну систему мотивації для дій прибічників конкретної ідеології. Зворотною стороною медалі при цьому є фактично закономірне звуження автономного особистісного простору, що під впливом експансії спільності, що посилюється, значно обмежує реалізацію принципу свободи вибору. Це підтверджується тим фактом, що мотивуюча сила політичних ідеалів, як свідчить досвід людства новітнього часу, особливо наочно проявляється в умовах масштабної соціальної кризи.

По-четверте, політичні ідеали виступають як найважливіші символічні координати, що структурують політичний простір і дозволяють прибічникам цієї ідеологічної системи здійснювати целе- і ціннісно-орієнтовані практичні дії у рамках політичної системи (обособливо, у рамках держави як найважливішого її інституту, в сучасних умовах управління, що є центром, координації, регулювання тих, що відбуваються в суспільстві соціальних, економічних, політичних, соціокультурних процесів), які забезпечують умови для її динамічного розвитку. У разі позиціонування політичних ідеалів конкретними політичними акторами, але не державою, імпліцитно відбувається легітимація їх зазіхань на доступ до влади і переформатування політичного простору. Шляхи досягнення ідеалів в тій або іншій мірі припускають певну їх деталізацію у вигляді відповідних соціально-економічних і політичних гасел, концепцій, планів і програм діяльності. При цьому політичні ідеали за своїм змістом доступніші для сприйняття суспільною свідомістю, чим теоретичні побудови і програмні документи, вони не вимагають від індивіда рефлексії з приводу своєї громадянської суб'єктності та соціальної компетентності і не припускають ґрунтового володіння ним спеціалізованою політичною інформацією.

Проте не слід забувати про те, що політичні ідеали можуть бути використані як ефективні інструменти маніпулювання суспільною свідомістю. Про це відверто заявляв З. Бжезинський, характеризуючи роль і значення соціокультурних підстав американської системи глобального домінування, яка «широко покладається на непряме використання впливу на залежні іноземні еліти, одночасно отримуючи значну вигоду з привабливості своїх демократичних принципів і інститутів. Усе вищезгадане підкріплюється широким, але не відчутним впливом американського панування в області глобальних комунікацій,

народних розваг і масової культури, а також потенційно дуже відчутним впливом американської технологічної переваги і глобальної військової присутності» [26].

У будь-якому пострадянському суспільстві, як показує новітня історія, найбільш явно маніпулювання проявляється в прагненні правлячих еліт, що репрезентують інтереси держави, використати управлінські стратегії, орієнтуючі індивідів на бажані зразки громадського устрою, але без їх реальної верифікації на практиці на основі використання системи відповідних індикаторів. Ця обставина фактично дозволяє елімінувати проблему соціальної ефективності і політичної відповідальності правлячих еліт, що можливо завдяки ряду історичних обставин. В першу чергу це пов'язано із затвердженням домінуючої ролі держави в соціально-політичному житті, що традиційно нав'язує соціуму єдиний нормативно-ціннісний простір, який легітимізує уявлення про саму державу як домінанту історичного розвитку суспільства. В свою чергу, домінування держави обумовлене слабкістю структур громадянського суспільства, не здатних ефективно агрегувати і виражати свої інтереси для їх трансформації у форму соціально відповідального політичного курсу, який мав би імперативне значення для правлячої еліти і соціуму в цілому. Не дивно, що такі установки, орієнтовані на привілейовану позицію держави в соціальному житті, імплементуються в нормативну основу державної молодіжної політики більшості пострадянських країн.

В той же час не слід перебільшувати значення історичного чинника в практиці політичного маніпулювання, що склалася, за допомогою системи ідеалів, оскільки сама суть постіндустріального соціуму і логіка його процесів робить людину відкритою для комерційної і політичної маніпуляції. На цьому моменті акцентує свою увагу Р.К. Баландин, який

стверджує, що «надання політичних свобод супроводжується не лише економічним, але і небувалим ще досі духовним закабаленням. Людина втрачає здатність робити осмислений вибір, перебуваючи під впливом психотехнологій. Сучасні електронні засоби масової реклами, агітації і пропаганди стали не лише засобом управління масовою свідомістю, але і впливу на підсвідомість, викликаючи глибоку деформацію особи» [26]. За наявності загальної кризи системи цінностей і установок, породжених техногенною цивілізацією (пріоритет матеріальних потреб над духовними, гіперраціоналізм, споживацьке ставлення до природи, гедоністичний індивідуалізм, індіферентний до морального виміру соціальний активізм тощо), подальші трансформаційні процеси стають проблематичними.

Логіка суспільного розвитку свідчить про те, що постіндустріальна цивілізація є кінцевою стадією стихійно-природного розвитку, яка завершиться або антропологічною катастрофою, або перетворенням в нову соціально-природну (замість соціально-економічної або соціально-технологічної) модель розвитку, яка повинна буде забезпечити загальну безпеку і стратегічну стабільність.

Відповідно, виникає питання про потенціал молоді як соціального рушія трансформаційних процесів в такому соціокультурному контексті.

Таким чином, в умовах транзитивного стану, в якому нині знаходяться більшість пострадянських країн, проблема обґрунтування соціального ідеалу в контексті конструювання і реалізації молодіжної політики набуває значення як теоретичного, так і практичного характеру.

В умовах наздоганяючої модернізації, модель якої найадекватніше описує пострадянські реалії, інтегруючий і мобілізуючий потенціал соціального ідеалу об'єктивно стає необхідним як найважливіший ресурс для вирішення складних